

**Duurzame ontwikkeling:
“Diepgaande transitie vragen tijd
maar als we niet experimenteren
dan komt er misschien helemaal
niets van de grond.”**

Julie Hendrickx, met medewerking van Tom Cocquyt

Foto's: Stefan Tavernier

Het debat rond duurzame ontwikkeling loopt al een tijdje. Erik Paredis (onderzoeker Ugent) stelde op *Focus op duurzame bibliotheken en archieven* vier strategieën voor om tot resultaat te komen: eco-efficiëntie, herverdeling, matigheid en selectieve consumptie, en inbedding en inperking van markten. Hoe kan de sector zich relevant maken in het hele debat en op welke manier? Erik en enkele vertegenwoordigers van de informatiesector — Miek De Kepper (LOCUS), Paul Gervoyse (Bibliotheek-Infopunt Oostkamp), Annelies Nevejans (secretaris van de sectie AHD) en Tom Cocquyt (Informatiecentrum Vlaams Parlement) — staken de koppen bij elkaar..

Duurzaamheidsdenken beperkt zich niet tot het huidige milieu-probleem maar gaat ook over een ontwikkelingsprobleem dat steeds prangender wordt. De basisgedachte is dat het ontwikkelingsmodel dat industrielanden volgen niet over te dragen is aan de rest van de wereld. Het is een model dat de draagkracht van de aarde overschrijdt en haar ecologische capaciteit overschat. Dat maakt ook sociaal rechtvaardige ontwikkeling onmogelijk. Het debat rond duurzaamheid is dus ook een politiek debat. De vier strategieën vormen de contouren van de verschillende visies over wat duurzame ontwikkeling is en hoe ver het moet gaan: van een eenvoudige aanpassing aan ons prijzensysteem tot een structurele herziening van ons kapitalistisch economisch systeem. Met deze strategieën kunnen we het debat over duurzaamheid ook structureren. De **eco-efficiëntie-strategie** is tot hier toe de meest dominante strategie. Denk aan spaarlampen, LED-verlichting, zonnepanelen en passiefhuizen die ons milieugebruik zo ver mogelijk moeten terugdringen. In het debat zijn er echter ook drie andere strategieën die aandacht krijgen. Waaronder de **herverdelingstrategie**. Omdat eindeloze groei nu eenmaal niet mogelijk is, moet er herverdeeld worden. Zowel binnen een land als tussen alle landen, het aanpakken van bestaande schuldenlasten hoort bij dit aspect. De derde strategie, **matigheid en selectieve consumptie**, bouwt hier enigszins op verder. Als eindeloze groei niet mogelijk is, moeten we onze behoeften minder materieel invullen. Hoe zorgen we ervoor dat we genoeg hebben met minder, hoe vullen we ons consumptiepatroon anders in? De vierde strategie richt zich dan weer meer op de **beperking en inbedding van markten**. In een wereld die binnen ecologische grenzen voldoende levenskwaliteit voor iedereen wil garanderen, moeten er naast de markten ook andere manieren bestaan om te voorzien in je behoeften. Een betere afstemming met publieke voorzieningen en met wat mensen zelf realiseren moet mogelijk zijn. Het lokale niveau wint hier dus aan belang. Voedselteams en autodelen zijn enkele geslaagde voorbeelden.

Wat kunnen die strategieën betekenen voor de sector?

Erik: In de bedrijfsvoering van bibliotheken en archieven kan je verschillende dingen doen: je kan het energiegebruik beperken, je kan de mobiliteit aanpakken van bezoekers en personeel, nadenken over wat je in de cafetaria aanbiedt, ... Dat is op zich al zinvol omdat het een bijdrage levert aan het inperken van onze ecologische voetafdruk. Bovendien worden personeel en bezoekers rechtstreeks geconfronteerd met duurzame ontwikkeling in de praktijk. Je kan je laten inspireren door de vier strategieën en daar ideeën uit halen om mee te experimenteren.

Kijken naar de kerntaken van de bib of het archief, nl. informatie aanbieden en ontsluiten, is de tweede stap. Moeilijker maar essentieel. Het decreet Lokaal Cultuurbeleid vermeldt trouwens dat de kerntaken van openbare bibliotheken “aangepast aan de noden van de tijd” moeten zijn. Dat past natuurlijk perfect bij de hele discussie over duurzame ontwikkeling die de volgende jaren alleen maar zal toenemen. Als je informatie wil ontsluiten op een manier die aangepast is aan de noden van de tijd, moet je je ook de vraag durven stellen hoe de sector omgaat met de duurzaamheidsproblematiek. Kunnen bibliotheek en archief ruimtes zijn waar gediscussieerd kan worden? Ook dan kan je opnieuw met die strategieën aan de slag.

“ALS JE INFORMATIE WIL ONTSLUITEN OP EEN MANIER DIE AANGEPAST IS AAN DE NODEN VAN DE TIJD, MOET JE JE OOK DE VRAAG DURVEN STELLEN HOE DE SECTOR OMGAAT MET DE DUURZAAMHEIDSPROBLEMATIEK.”

Valt het ook te vatten in de bedrijfsvoering van een bibliotheek of archief?

Annelies: Het aspect van de ecologische voetafdruk wel, maar dat is ook niet zo sectorgebonden. De andere aspecten zijn minder evident omdat het net zo specifiek is en er zo weinig voorbeelden voorhanden zijn.

Miek: Het is wel een opportuniteit nu dat het vernieuwde decreet Lokaal Cultuurbeleid expliciet een duurzaam en kwalitatief cultuurbeleid voorschrijft. Als je dat koppelt aan de visie-vernieuwing waarmee openbare bibliotheken bezig zijn, is dat een ideale combinatie waarmee je perfect mee aan de slag kan. Er zit ambitie in en visie achter. Het gaat niet alleen over zorg voor het individu maar zorg voor de lokale gemeenschap. Ik vond de combinatie van de vier strategieën juist zo verhelderend omdat je — afhankelijk van de eigen kennis, inzichten en ambitie — daar een inrijpoort kan zoeken en facetten van duurzaamheid op eigen tempo kan verwezenlijken. Als je alles liever nog wat aftast dan lijkt eco-efficiëntie me een ideale start. Als bib kan je hier al een symbooldaad stellen. De vierde strategie, de inbedding en inperking van markten, lijkt me de meest

Erik Paredis en Annelies Nevejans.

fundamentele en daardoor ook de meest moeilijke om te vertellen. Maar ik ben overtuigd dat de sector voor het hele proces rond duurzame ontwikkeling bondgenoten zal vinden in lokale besturen. Voor dit onderwerp zal dat ook noodzakelijk zijn. Je zal in het gemeentelijk netwerk op zoek moeten gaan naar bondgenoten, ook minder evidente. Het zou verfrissend zijn moesten bibliotheken zich daarin kunnen laten opmerken. Ze zijn er tenslotte om mensen te versterken in hun sociaal en maatschappelijk functioneren. Bibliotheken kunnen mee doen aan het maatschappelijk debat en eventueel de rol van moderator op zich nemen.

Annelies: Ik blijf het gevoel hebben dat het hele duurzaamheidsverhaal en het in de praktijk brengen daarvan zich nog te veel beperkt tot de *highbrow*. Bibliotheken kunnen helpen om dit onderwerp open te trekken, in zekere zin zijn ze een weerspiegeling van de samenleving.

Paul: De informatieve functie van de bib is daar inderdaad heel belangrijk voor. Maar wat de eigen werking van de bibliotheek betreft, vind ik dat het efficiënt en kwalitatief inzetten van personeel daar ook een belangrijk onderdeel van is. Maar de manier waarop de werkprocessen vandaag gerealiseerd worden is niet altijd even efficiënt en gaat gepaard met heel wat

“HET ZOU EEN GEMISTE KANS ZIJN, MOEST DE CULTUUR- EN BIBLIOTHEEKSECTOR ZICH LATEN HERLEIDEN TOT DE FRANJES IN HET DUURZAAMHEIDSVERHAAL.”

verloren energie en middelen. Die moeten we detecteren. Bepaalde dingen zijn misschien niet langer nodig en zouden bijgevolg beter ingevuld worden door efficiëntere doelen? Kwaliteit bekom je alleen maar door een efficiënt personeelsbeleid en efficiënt je werkprocessen inzetten. Het is niet onmiddellijk een ecologisch aspect maar ook op dit vlak kunnen we vaak met minder ook rond komen.

Erik: Duurzaamheid is ook geen puur ecologisch verhaal. Het wordt natuurlijk gestimuleerd door die ecologische grenzen. Daarom denk ik dat het beter is om te spreken over ‘ons ontwikkelingsmodel’, de manier waarop wij onze welvaart creëren heeft sociale, economische en ecologische aspecten. Ook de inzet van en het sociaal omgaan met het personeel hoort hier dus bij. Je moet personeel niet alleen zo efficiënt mogelijk inzetten maar je moet je werknemers ook kwaliteit van werk en verloning kunnen garanderen.

Tom: Een duurzaam personeelsbeleid legt accenten op levenskwaliteit, rechtvaardigheid, matigheid en democratie, zoals Peggy De Prins uitlegde op *Focus* in september.

Miek: Dat is durven nadenken over onze bestaande manier van functioneren en actie ondernemen indien nodig. Maar veranderen is vaak lastig en iets afschaffen is iets wat we zelden of nooit doen in Vlaanderen.

Wat zou je dan afschaffen?

Miek: we denken in heel de cultuursector toch vaak in termen van “het moet altijd meer zijn”. Zo zie je dat heel wat bibliothecarissen nog altijd redeneren vanuit het basisidee “wij bieden een heel brede collectie aan” terwijl die collectie zeker niet overal zo uitgebreid hoeft te zijn. Soms moet je meer keuzes durven maken.

Paul: Het gaat natuurlijk niet alleen over de collectie maar over andere taken die ook tot het bibliotheekwerk behoren. Ik denk dat we niet anders meer kunnen doen dan taken schrappen. We moeten knopen doorhakken want het aantal opdrachten die erbij komen is zodanig groot geworden dat we altijd moeten kiezen en keuzes moeten maken. Voornamelijk in kleinere gemeenten en kleinere bibliotheken, die alles met een beperkt aantal mensen moeten runnen, daar kunnen ze niet alles opnemen en houden ze alleen maar de basistaken over.

Tom: Maar als we in de toekomst meer focussen op duurzame ontwikkeling is dat ook een kans om daar meer mensen in te schakelen. Als je op lokaal niveau wil samenwerken met de gemeente om informatie over duurzame ontwikkeling ter beschikking te stellen voor lokale bedrijven, particulieren en andere groepen die zo'n informatie nodig hebben om duurzaam te leven, te werken, te ondernemen, ... hoeft dat niet gratis te zijn, denk ik.

Miek: Misschien moeten we ook eens met een andere blik naar vrijwilligerwerking durven kijken. Als het gaat over sociale herverdeling kan het inzetten van vrijwilligers ook een sociale maatregel zijn. Dan heb ik het niet (alleen) over de klassieke klusjes

of hand- en spandiensten die moeten gebeuren maar meer over inhoudelijke bijdragen zoals lezingen of debatten organiseren. En dan ga je verder dan louter informatie aanbieden maar dan sta je middenin het maatschappelijk debat. Waarom zou de bib ook niet de draaischijf of de ontmoetingsplaats kunnen zijn van een aantal organisaties, groepen, experimenten of verenigingen? We hebben niets te verliezen met onszelf meer in de belangstelling te zetten, integendeel! Maak van de lokale bib een uitvalsbasis, een platform, al dan niet in combinatie met het gemeenschapscentrum. Zo krijg je ook weer andere mensen boven water. Het zou een gemiste kans zijn, moest de cultuur- en bibliotheeksector zich laten herleiden tot de franjes in het duurzaamheidsverhaal. Het zou toch jammer zijn als het net daar niet gaat over de kern van het debat: "Vanaf wanneer is ons leven kwaliteitsvol?" De bib kan die discussie ook openen. Als je dat kan realiseren samen met een aantal partners dan vergroot het draagvlak alleen maar. En daar is lef voor nodig want een aantal mensen zitten sowieso niet op die boodschap te wachten. Daar zou de bib inderdaad een rol kunnen spelen als een nieuwe partner die, tot hier toe, niet zo evident lijkt.

Erik: In Gent zijn we onder andere bezig met duurzame steden. Iedereen beseft dat daar verschillende partners bij betrokken moeten worden, van de haven tot de sociale sector. Maar wie heeft er nu al aan de bib gedacht? Terwijl dat net de plaats is waar mensen van verschillende achtergronden elkaar regelmatig treffen. En er is enorm veel informatie beschikbaar. De bib kan misschien een soort forum worden waar net over dat soort politieke vragen nagedacht wordt. Niet om een bepaalde visie naar voor te schuiven, wel om die discussie op gang te krijgen.

Tom: Een bibliotheek beschikt inderdaad over bepaalde troeven om als deliberatieve ruimte te functioneren: ze is toegankelijk voor iedereen, het is een betrouwbaar instituut, de grondstof is aanwezig om het debat te voeden...

Miek: Niet alleen de informatie en de collectie zijn belangrijk maar ook de mensen. Het personeel heeft een attitude van dienstbaarheid, klantgerichtheid en van pluralisme. Het is de combinatie van de plek, de collectie en de mensen die de bibliotheek tot zo'n sterk instituut maakt. Het is in de gemeente vaak nog een van de weinige publieke plekken die er nog zijn waar er zorg is voor kwaliteit, waar veel mag en niets moet. Er zijn nog mooie eigenschappen: stilte, rust, traagheid, die ook allemaal terug komen in het debat over herverdeling en duurzaamheid. Dit is het oer-DNA van de BAD-sector.

Erik: Ik denk dat er nood is aan zo'n soort plaatsen.

Welke rol kunnen archieven spelen?

Annelies: Onze kerntaak verschilt natuurlijk van die van bibliotheken. Dat discussies en debatten zouden plaatsvinden in de lokale bib is logisch maar een archief is dat al veel minder vanzelfsprekend. Ik denk dat er andere aspecten eigen zijn aan

archieven. Maar ik veronderstel dat er ook binnen de bibliotheeksector niet elk type bib zomaar aan een openbaar debat kan deelnemen.

Erik: Ik weet niet of het een valabele piste is maar er zijn ondergesneeuwde sporen in onze geschiedenis. We zijn niet in één rechte lijn beland waar we nu zijn. Die ondergesneeuwde sporen hebben te maken met andere richtingen die we hadden kunnen uitgaan. Op bepaalde momenten hadden we kunnen kiezen voor meer rechtvaardigheid in plaats van een meer productiviteits- en efficiëntie gerichte groei. Verschillende politiek geladen debatten van toen zijn nu niet meer zichtbaar. We zijn ons daar niet meer bewust van omdat we alleen de grote lijnen nog kennen. Archieven kunnen een belangrijke rol spelen door andere of aanvullende interpretaties op de geschiedenis naar boven te brengen. Als het bijvoorbeeld over architectuur gaat, experimenteert men waarschijnlijk al veel langer met verschillende duurzame vormen.

Miek: Het archief is het actieve geheugen van de gemeenschap.

Paul Gervoyse, Tom Cocquyt en Miek De Kepper.

Annelies: De vier strategieën vertalen in de kerntaken van de organisatie blijft natuurlijk de uitdaging. Welk papier je gebruikt, wat voor eten je aanbiedt in je restaurant is makkelijk realiseerbaar. De strategie van herverdeling kan je op sectorniveau bekijken, dat kan je vertalen naar een intensifiëren van samenwerkingen. Je kan mensen en ruimtes delen. De strategie van matiging betreft voor de archiefsector vooral de selectiepraktijk: wat houden we bij en wat niet. Ook rond de uitbouw van collecties kan je afspraken maken, zijn collectieve collecties over instellingen heen bijvoorbeeld mogelijk? Dat zijn allemaal dingen waar we, als archiefsector, nog altijd weigerachtig tegenover staan denk ik. Iedereen is wel bezig een collectieplan uit te schrijven maar als sector moeten we het durven om meer overlappend te werken. We moeten durven zeggen "Ik houd dit niet bij maar ik

“ARCHIEVEN KUNNEN EEN BELANGRIJKE ROL SPELEN DOOR ANDERE OF AANVULLENDE INTERPRETATIES OP DE GESCHIEDENIS NAAR BOVEN TE BRENGEN.”

vertrouw er op dat jij dat wel bij houdt.” Vandaag denken we nog te vaak “Zij houden het bij maar ik zal het zelf voor alle veiligheid ook maar bijhouden.” Dat soort wantrouwen beperkt zich uiteraard niet alleen tot de archiefsector. Wat betreft de lokale strategie en de inbedding van markten komt het volgens mij neer op een lokale verbondenheid creëren rond je archief. Misschien dat *crowdsourcing* hier wel een mogelijkheid biedt. Er worden al kleine stapjes in die richting gezet maar als sector is het nog een grote uitdaging.

Miek: Het is van een andere orde maar aanvullend: de boekenkast van Sint-Niklaas. Een voorbeeld dat me charmeerde. In die boekenkast kan iedereen boeken deponeren die men niet meer gebruikt. De kast staat zelfs voor de ‘officiële’ inkom van de bib. Rond de kast circuleren ook vrijwilligers waardoor ze ook een sociale doelstelling heeft. Er zit ook een bibliotheekmedewerker in de buurt die aanvullend kan werken indien nodig. Dat is de kracht van het experiment. Het gewoon proberen. Als we iets willen veranderen dan moeten we daar weken, zo niet maanden, verslagen over maken en die vervolgens aanpassen. Vervolgens moeten we overal toestemming gaan vragen en ondertussen censureren we onszelf door honderd manieren te bedenken waarom het niet zal lukken. Daarom ben supporter ik voor experimenten. Als het niet mag, dan zullen we het wel horen. (lacht)

Erik: Interessant dat je dat zegt want dat is een van de dingen die in het hele duurzaamheidsdenken de laatste tijd meer en meer naar boven komt. Men beseft dat dingen van bovenaf aansturen niet altijd de beste oplossing is. En we weten ook dat we het niet kunnen overlaten aan de markten. Naast het denken zijn er steeds vaker experimenten opgestart. Gewoon kijken wat werkt in de praktijk en daaruit leren. Diepgaande transitie vragen tijd maar als we niet experimenteren dan komt er misschien helemaal niets van de grond.

Annelies: Binnen de sectie Archief en Hedendaags Documentbeheer van de VVBAD zou ik, nadat we ons beleidsplanningstraject hebben afgerond, graag een werkgroep opstarten die experimenteert. Want in je eentje is maar alleen natuurlijk.

Het is vaak al voldoende om een aanstekelijk voorbeeld te hebben dat inspireert of aanmoedigt om zelf aan de slag te gaan. Maar is er daarnaast ook geen nood aan kennismanagement rond duurzame ontwikkeling? Waar haal je de juiste informatie? Kan de BAD-sector de juiste informatie bij de mensen brengen die ze nodig hebben?

Erik: Vanaf nu gaan al die bibliotheken daar massaal op inzetten natuurlijk. (lacht)

Miek: We moeten bondgenootschappen aangaan zowel op Vlaams niveau als lokaal. En durven zeggen dat je specialist gaat worden in informatie over duurzame ontwikkelingen. En er zijn in een lokale gemeenschap vaak verschillende krachten bezig: Chirojeugd Vlaanderen met *Loslopend wild, milieuvriendelijk en energiezuinig op jeugdskamp* en de KVLV probeert met Droge Was energieverblindende droogkasten buiten spel te zetten. Het komt er dus ook op neer om alert te zijn wie met wat bezig is. Ook dat hoort ook bij het maatschappelijk debat: wie zijn de trekkers en koplopers? Kunnen we die niet bijeenbrengen? En dan ga je selectief zoeken.

Bestaat het gevaar dat de BAD-sector zich laat voorbij steken?

Tom: Zouden we daarom duurzaamheid niet best in onze mission statements opnemen? Dat zijn eigenlijk heel korte beleidsplannen.

Erik: Het is nu dat we de volgende stap moeten zetten. Ik denk dat het een goed signaal zou zijn om dat als bibliotheek of archief mee in de opdracht te zetten. Maar als het een opdracht is, moet je er ook iets mee doen. Dan moet je nadenken hoe je dat gaat vertalen.

Loopt men bij het vertalen van duurzame ontwikkeling van de missie naar de doelstellingen niet vaak vast?

Miek: Als je iets doet, dan moet je ook laten zien dat je het gedaan hebt. Hoe klein ook. Een bibliotheek gaat de wereld niet veranderen, zelfs kunst doet dat niet, maar als bibliotheek of archief kan je op die manier ook een maatschappelijk statement maken.

Erik: Je moet dat ook niet alleen in kwantitatieve doelstellingen vertalen. Bovendien is duurzaamheid ook geen eindstadium maar een continu proces..

Miek: Bibliotheken hoeven sinds de invoering van het Planlastdecreet geen apart beleidsplan meer te maken, de gemeente stelt een strategisch plan op voor zes jaar. Een toenemend aantal Vlaamse steden en gemeenten gaan wellicht duurzaam beleid opnemen in hun strategische doelstellingen. Het zou volgend jaar interessant zijn om na te gaan in welke mate de bib zich heeft ingeschreven onder de noemer duurzaam beleid. Dat zou een interessante toetssteen zijn om na te gaan in hoeverre de sector zich kan vinden in dit verhaal.

Paul: Door die integratie zorgen we er ook voor dat iedereen op hetzelfde spoor zit, dat je efficiënt en duurzaam bezig bent.

De bib is een boekenkast voor een volledige gemeenschap, er bestaat weinig dat duurzamer is dan dat.

Paul: Dat is waar! Bibliotheken kunnen een databank aanbieden waarvoor ze 3000 euro per jaar betalen. Wie kan zich daar als particulier een abonnement op veroorloven? Wij doen dat dus voor heel de gemeenschap.

Er zit verborgen duurzaamheid in de dingen die de bibliotheek- en archiefsector al honderd jaar doen! ■■

Ben je geïnspireerd om iets te doen met duurzaam? Ervaringen uitwisselen of samenwerken met andere informatiewerkers? Laat het ons weten: meta@vbad.be. Wij zijn benieuwd!